

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 212 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми 012 Дошкільна освіта
Оксана ФОКОВА
Керівник: канд. псих. наук,
доцентка Оксана ЛОСЬ

Івано-Франківськ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ	6
1.1. Основні поняття та визначення	6
1.2. Вікові особливості розвитку зв'язного мовлення дошкільників	8
1.3. Методи та прийоми розвитку зв'язного мовлення в дошкільному віці	13
РОЗДІЛ 2. НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ	21
2.1. Використання ігор у розвитку мовлення	21
2.2. Технології та інноваційні підходи	23
2.3. Роль родини у розвитку зв'язного мовлення	28
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	43

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі освіти значна увага приділяється розвитку мовленнєвої особистості дитини в дошкільному віці, її здатності впевнено, творчо та доцільно використовувати мову для вираження думок, емоцій, поглядів. Своєчасний розвиток мови відіграє вирішальну роль у формуванні комунікативних навичок дитини. У більш широких рамках розвитку мовлення в дошкільних установах особлива увага приділяється вихованню зв'язного мовлення. Ця навичка необхідна для розвитку когнітивних здібностей і самосвідомості дитини, а також позитивно формує ключові особисті якості, такі як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність і компетентність. Володіння зв'язним мовленням озброює дітей здатністю встановлювати змістовну взаємодію, чітко формулювати свої ідеї та активно брати участь у різних формах творчого вираження.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає як головну мету мовленнєвого розвитку вихованця дошкільного закладу – формування комунікативної компетентності. Це означає, що дитина має набути здатності налагоджувати партнерські взаємини, чітко висловлювати свої наміри та побажання, враховувати інтереси інших і, за потреби, аргументовано захищати власну позицію. Зважаючи на важливість розвитку зв'язного мовлення саме у період дошкільного розвитку дане питання є актуальним та потребує детального вивчення та практичного аналізу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилось із використанням матеріалів та розробок, які запроваджувались протягом 2018– 2024 років, відповідно до наукової теми дослідження. Також робота базується на програмах дошкільного розвитку «Дитина», «Я у світі», «Українське дошкілля».

Об'єктом дослідження є нетрадиційні методи розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

Предметом дослідження є теоретичні особливості та практичні рекомендації щодо використання нетрадиційних методів розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

Метою дослідження є узагальнення теоретичні аспекти та обґрунтування практичних рекомендацій щодо використання нетрадиційних методів розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

Відповідно до поставленої мети визначено наступні **завдання** дослідження:

- дослідити основні поняття та визначення;
- розглянути вікові особливості розвитку зв'язного мовлення дошкільників;
- визначити методи та прийоми розвитку зв'язного мовлення в дошкільному віці;
- проаналізувати використання ігор у розвитку мовлення;
- дослідити технології та інноваційні підходи;
- визначити роль родини у розвитку зв'язного мовлення.

Методи дослідження. При проведенні дослідження були використані такі методи як аналіз, синтез, класифікація, узагальнення. Також використовувався графічно-табличний метод для відображення отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна отриманих у процесі дослідження результатів полягає в тому, що вперше на рівні магістерського дослідження здійснено аналіз нетрадиційних методів розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що роботу написано в наукових та навчальних цілях. Матеріали магістерської роботи можуть бути використані при написанні освітньо-кваліфікаційних та магістерських робіт, при написанні навчальних посібників і підручників, а також під час викладання загальних і спеціальних курсів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були представлені на VI Всеукраїнській студентській науковій конференції «Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики» у доповіді “Нетрадиційні методи розвитку зв’язного мовлення дітей дошкільного віку”, що була опублікована 20 вересня 2024 року.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 55 сторінок. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків, посилань, списку використаних джерел та літератури (44 найменування).

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

1.1. Основні поняття та визначення

Розвиток мовлення дитини є визначальним фактором формування її особистості в дошкільному віці. Ступінь виховання цього аспекту психіки впливає на соціальні та когнітивні етапи розвитку дитини, включаючи знання, здібності, навички, потреби та інтереси.

Мова є основним інструментом спілкування і взаєморозуміння між людьми. Внутрішня культура, моральні цінності, соціальні та естетичні ідеали людини глибоко вкорінені у володінні рідною мовою та здатності ефективно нею користуватися. Таким чином, мова розглядається як «канал зв'язку», який не тільки сприяє обміну інформацією про різні позамовні аспекти життя, але також діє як засіб розуміння світу, просуваючись від конкретних чуттєвих переживань до абстрактного концептуального мислення [3].

Мова, особливо володіння рідною мовою, її граматику, зв'язним мовленням, є основою розвитку особистості. Опанувати мову досить складно і варто починати з раннього дитинства. Для дошкільнят засвоєння рідної мови як засобу навчання є вирішальною віхою. Отже, основним напрямком сучасної дошкільної освіти є виховання зв'язного мовлення дітей, навичок складніших, ніж діалогічне мовлення. Завдяки розвитку зв'язного мовлення діти вчаться чітко формулювати свої думки, висловлювати свою думку, налагоджувати ефективне спілкування з іншими [27].

Так існують різні точки зору, щодо трактування поняття «зв'язне мовлення». За словами В. П. Дворецької, «зв'язне мовлення – це процес, результат мовлення. Для зв'язності мовлення важливо, не тільки дібрати зміст, що необхідно переказати мовленням, а й користуватися необхідними для цього мовними засобами» [13].

За словами Г. В. Сапатюк, «зв'язне мовлення – це вид мовлення, яке спрямоване на задоволення потреб дітей старшого дошкільного віку у

висловлюванні, передачі інформації, воно організоване законами граматики, має своєрідну самостійність та ділиться на частини, тісно зв'язані між собою» [41].

С. В. Яворська зазначає, що «зв'язне мовлення – складова розумової діяльності, у якій відображається логічне мислення дитини, вміння осмислювати інформацію та продукувати її в логічному, правильному й чіткому мовленні».

Розвиток мовлення є наріжним каменем дошкільної освіти та критичним центром лінгводидактики. Отже, обов'язком педагогів є допомога дітям в оволодінні зв'язним мовленням, тим самим готуючи їх до навчальних вимог школи. На успішність дитини в школі суттєво впливає її володіння зв'язним мовленням, що є невід'ємною частиною розвитку її інтелекту, самосвідомості, виховання таких якостей, як творчість, ініціативність, компетентність.

Ефективні комунікативні навички необхідні для того, щоб дитина відповідала та ставила запитання, самостійно висловлювала думки та спілкувалася з однолітками. Ці навички слід розвивати таким чином, щоб заохочувати жвавість, прямоту та невимушеність мови. Уміння розповідати історії не тільки покращує комунікативні здібності дитини, але й допомагає їй подолати сором'язливість, виховує впевненість у собі та зміцнює впевненість. Ці фактори разом сприяють успішній соціалізації, дозволяючи дитині налагоджувати зв'язки з однолітками та адаптуватися до їхнього середовища.

Практичний досвід показує, що багатьом дітям, які вступають до дошкільного закладу, важко логічно побудувати своє мовлення, їм бракує знайомства з віршами та казками. Цей недолік негативно позначається на різних сторонах їх розвитку та діяльності [44].

Поняття «зв'язне мовлення» (воно є складником мовленнєвої компетентності) відноситься як до діалогічної, так і до монологічної форм мовлення. Кожна з них має свої особливості.

У процесі розвитку монологічного мовлення спілкування дещо асиметричне, оскільки в ньому одна особа говорить, а інші пасивно слухають.

Навпаки, діалог є більш збалансованою формою спілкування, що характеризується активним обміном інформацією та розмовною взаємодією.

У повсякденному житті діалогічне мовлення, як правило, є незапланованим і спонтанним. Незважаючи на свою складність як форми соціальної взаємодії, діалог має менше обмежень порівняно зі структурованою природою розгорнутого монологу [32].

Таким чином, було розглянуто різні точки зору, щодо основних понять дослідження обраної теми.

1.2. Вікові особливості розвитку зв'язного мовлення дошкільників

У сучасних умовах розвитку суспільства, що виокремлюються активною комп'ютеризацією та швидким розвитком технологій, вкрай важливо сприяти всебічному розвитку мовлення дітей. Хоча технічні інструменти, доступні зараз дітям, значно покращують їхні когнітивні здібності, вони також можуть потенційно перешкоджати їхньому розвитку мовлення.

У дошкільному навчальному закладі основна увага в розвитку мовлення зосереджена на вихованні зв'язного мовлення. Розвиток зв'язного мовлення дає змогу дитині логічно мислити та чітко висловлювати думки, сприяючи плавній взаємодії з оточуючими, виникненню оригінальних думок, активному залученню до різноманітних форм творчої діяльності дітей.

У сучасних умовах надзвичайно важливо приділяти увагу розвитку дітей, особливо в плані спілкування. Зміна умов життя та розвиток інноваційних технологій призвели до збільшення самоосвіти серед дітей, що призвело до зменшення участі батьків у етапах розвитку дітей дошкільного віку. Ефективне спілкування займає центральне місце в розвитку мовлення маленьких дітей. Таке спілкування є найдосконалішою формою міжособистісної взаємодії та є основною діяльністю, якою займаються дошкільнята на етапі свого розвитку. Через спілкування в ігровій діяльності діти досліджують і розуміють своє природне, матеріальне та соціальне середовище. Цілеспрямоване виховання специфічних мовленнєвих навичок,

таких як точна фонетична вимова, правильний вибір і поєднання слів, правильне граматичне вживання, гарантує, що розвиток мовлення дітей відповідає мовним нормам [6].

Коли діти досягають останніх етапів дошкільного віку, їхній словниковий запас значно розширюється. Вони починають розуміти значення більш складних слів і демонструють бажання збільшувати свій словниковий запас, прагнучи зрозуміти нові терміни. Цей період характеризується тим, що вони розвиваються зв'язне мовлення, часто приписуючи власні значення тому, що вони чують. Для виховання зв'язного мовлення дошкільників вихователі використовують різноманітні методи і прийоми. Серед найефективніших – дидактичні ігри, фізичні заняття з орієнтацією на мовлення, динамічні ігри. У міру дорослішання дітей складність цих завдань відповідно зростає або вони видозмінюються [13].

Шляхом теоретичного аналізу наукових праць різних дослідників встановлено, що розвиток мовлення в дитячому віці здавна є предметом дослідження багатьох педагогів і психологів. Їхні численні дослідження в поєднанні з практичним досвідом навчання та виховання багатьох поколінь підкреслюють, що мовлення дитини не розвивається автономно. Крім того, експерти підкреслюють, що розвиток мовлення глибоко переплетений з іншими процесами, необхідними для формування всебічно розвиненої особистості з раннього віку.

Дослідники виділяють такі первинні етапи мовленнєвого розвитку дітей:

- домовленнєвий етап (до 1 року);
- початкове виникнення мовлення (1-1,5 року);
- вербальний етап (1,5 року і старше).

Важливо підкреслити, що на мовленнєвому етапі у зв'язку зі зростанням потреби в спілкуванні у дошкільників значного розвитку набувають усі сторони і функції мовлення.

У процесі мовленнєвого розвитку дитини звукове спілкування зароджується в онтогенезі. Одночасно дітей необхідно навчати різноманітній

мовленнєвій діяльності, зокрема правильному виконанню окремих мовленнєвих актів, дій, операцій. Цей процес веде до формування автоматизованих мовленнєвих навичок, що охоплюють вимову, словниковий запас і граматику, зрештою сприяючи розвитку «почуття мови» у дитини.

Зв'язне мовлення відіграє важливу роль у вихованні кмітливості та самосвідомості дошкільників, сприяє розвитку таких якостей особистості, як творчість, ініціативність, оригінальність. Протягом усього процесу розвитку мовлення діти повинні навчитися відповідати на запитання, ставити власні запитання, самостійно висловлювати думки та впевнено спілкуватися з однолітками. Володіння зв'язним мовленням дає їм змогу розповідати яскраво й природно, покращуючи їхні комунікативні здібності, зменшуючи сором'язливість і небагатослівність, розвиваючи впевненість у собі. Ця підвищена впевненість сприяє більш успішній соціалізації [29].

Варто відзначити, у даному контексті поняття «мовленнєвої компетентності», що є чітко визначеним у новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти. Вона визначається як здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів [3, с.18].

Продовжуючи аналіз Базового компонента, можна чітко побачити, що мовленнєвий розвиток є одним із ключових завдань для всебічного розвитку дошкільника. Згідно з цим документом, у старшому дошкільному віці дитина починає активно спілкуватися не лише з однолітками, але й з дорослими, підтримує бесіди на різні теми, відповідає на запитання та задає їх сама. Найважливіше – дитина дотримується мовного етикету та демонструє відповідну мовленнєву поведінку [3, с.19].

Неодмінними передумовами успішного розвитку зв'язного мовлення є виховання конкретних мотивів, формування чіткої необхідності використання монологічних висловлювань, послідовний розвиток різноманітних форм самоконтролю і регуляції. Крім того, вирішальним є оволодіння відповідними синтаксичними структурами для створення детальних повідомлень. Як

підкреслюється в дослідженнях А. М. Богуш і Н. В. Гавриш, результатом зв'язного мовлення є текст – словесно оформлений продукт мовленнєво-пізнавальної діяльності особистості. Цей текст вирізняється завершеністю, структурною цілісністю, інтенційністю та прагматичною спрямованістю [41].

Аналізуючи мовлення дітей, Н. В. Гавриш зазначає, що мовлення може бути ситуативним, тобто прив'язане до певного контексту, але не відтворює зв'язних смислових формах зв'язного смислового цілого з контекстним, оскільки зміст виводиться з контексту висловлювання. У ситуативному мовленні мовець значною мірою спирається на міміку, жести, вказівні займенники, вигуки. І навпаки, контекстне мовлення вимагає побудови висловлювань незалежно від конкретних ситуацій, спираючись виключно на мовні засоби. Ситуативність мовлення дітей, особливо в ранньому віці, пояснюється образним характером їхнього мислення, переважанням емоційного ставлення до предмета мовлення. Психологи вказують, що діти зазвичай переходять від зовнішнього до внутрішнього мовлення та від ситуативного до контекстного мовлення приблизно у віці чотирьох-п'яти років [11, с. 39]. Як зазначає Калмикова Л. О., усне мовлення дитини дошкільного віку може існувати у таких формах (рис. 1.1) здійснюється у трьох базових різновидах [17, с. 181].

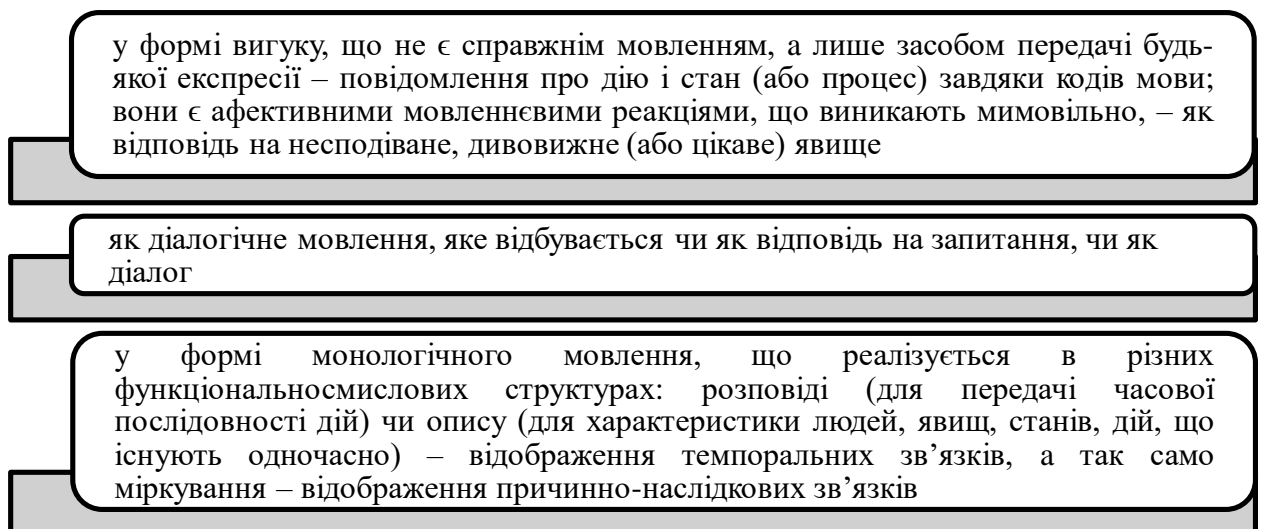

Рис. 1.1 Форми усного мовлення дітей дошкільного віку

Джерело: сформовано автором на основі [27]

Дослідники припускають, що після оволодіння діалогічним мовленням у дітей близько п'яти років починає інтенсивно розвиватися монологічне мовлення. Цей прогрес підтримується фонетичними та граматичними навичками, набутими на попередніх етапах. До чотирьох років діти вже здатні не тільки до діалогічних форм мови, таких як діалог або бесіда, але й до монологічних форм, таких як опис і розповідь. Висловлювання дошкільників, як правило, розгорнуті та інформативні, мають логічну послідовність змісту. Крім того, їхнє мовлення часто включає ситуативні висловлювання та контекстне монологічне мовлення зі значною опорою на невербальні форми спілкування.

Саме старший дошкільний вік є сензитивним періодом для онтогенезу мовленнєвої діяльності. Це віковий етап, на якому вперше відбуваються первинні якісні зрушення в розвитку дитини [18, с. 353].

На цьому етапі, хоча дошкільнята ще не можуть ефективно використовувати інтонацію або монологічні висловлювання, як це роблять діти, деякі демонструють добре розвинені навички невербального спілкування, такі як міміка та експресивні жести. Ці невербальні сигнали підсилюють вербальний зміст, виділяючи нові та важливі аспекти та розкриваючи важливі елементи значення [25].

Суттєвим розвитком у дошкільнят є поява плануючої та регулюючої функцій мовлення. На цьому етапі діти починають складати розповіді за планом і можуть передбачити свою майбутню мовленнєву діяльність. Дослідження багатьох вчених показують, що діти переважно демонструють розмовний стиль мовлення, який використовує діалогічне мовлення та містить елементи монологічного мовлення. Крім того, дошкільнята починають складати короткі тексти, зазвичай складаються з двох-трьох описових речень, що розкривають одну-дві теми. Ці ранні наративи часто містять елементи роздумів, як правило, у формі простих висновків.

Дослідження, проведені Х. І. Луцан показують, що зв'язне мовлення дітей дошкільного віку логічно побудоване і послідовно розвинене, як

правило, складається з кількох речень. Переважно ці речення двоскладні й повні, а неповні речення з пропущеним підметом зустрічаються рідко. Серед односкладних речень і розповідей, створених дошкільниками, часто зустрічаються безособові речення. Ці безособові речення часто описують загальний стан предмета в його природному середовищі або передають психологічний стан людини, а також вказують на наявність та відсутність чогось [28, с. 102].

Окремий погляд на розвиток описового мовлення пропонує Л. А. Порядченко, стверджуючи, що більшість дітей дошкільного віку віддають перевагу опису іншим функціонально-смісловим формам мовлення. Як правило, в описі предметів або предметів діти спираються на повторювані синтаксичні конструкції [27].

Таким чином, було проведено дослідження, щодо визначення особливостей розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Розглянуто різні погляди, щодо специфіки такого розвитку та головних акцентів на які варто зосереджувати увагу у тому чи іншому віці. Проте, всі науковці дійшли спільного висновку, що саме дошкільний вік є важливим етапом мовленнєвого розвитку дітей.

1.3. Методи та прийоми розвитку зв'язного мовлення в дошкільному віці

У сучасних дослідженнях виділено декілька основних методів реалізації програм мовного розвитку дітей. Це включає в себе організацію взаємодії дітей у різних видах діяльності, залучення до різних форм образотворчого мистецтва, використання технологічних інструментів, знайомство дітей з літературою та використання мови вчителя як вирішального педагогічного впливу на мовленнєвий розвиток дітей. Зокрема, сприйняття різних форм образотворчого мистецтва, театральних вистав, кінофільмів, мультфільмів, а також змісту дитячих книг є важливим засобом розширення уявлень та знань про навколишній світ і розвитку мовлення дітей. Цей вплив підсилюється

почуттями, емоціями та переживаннями, які супроводжують сприйняття будь-якого виду мистецтва.

Різноманітні види дитячої діяльності, такі як господарські та домашні завдання, фізична праця, відпочинок на свіжому повітрі, є ефективними методами для розширення словникового запасу та розвитку мовних навичок. Домашні справи, зокрема, пропонують унікальні переваги з освітньої точки зору. Вони дозволяють розвивати мову в природній неформальній обстановці: коли діти одягаються, їдять, ходять у туалет, гуляють, займаються фізичними вправами та готуються до сну, їхній словниковий запас розширюється й активізується. Виховуються розмовні навички, знайомляться з мовним етикетом, художнім виразом, фольклором. У такому контексті діти природно беруть участь у розмові, узгоджуючи своє мовлення з реальним життям. Вчителі мають достатньо часу та можливостей поспілкуватися з кожною дитиною на різноманітні теми, розвиваючи та заохочуючи діалог між дітьми.

Для успішного оволодіння дітьми мовленнєвою компетенцією, мовлення вихователя має відповідати таким вимогам: змістовність, точність, логічність, доступність, багатство словникового запасу, чистота звуковимови, виразність, образність, і відповідність нормам літературної вимови [15, с. 27].

Найефективнішим способом активізації розвитку зв'язного мовлення є системний підхід. Цей підхід передбачає ретельний відбір і гармонійну інтеграцію різноманітних стратегій, спрямованих на вдосконалення та поглиблення навчання зв'язного мовлення як цілісної сукупності взаємопов'язаних елементів. Однак система — це більше, ніж просто механічна збірка цих елементів; він володіє унікальними властивостями, які впливають із його внутрішніх і зовнішніх зв'язків.

Для побудови ефективної системи розвитку зв'язного мовлення необхідно чітко виділити її компоненти, проаналізувати зв'язки між ними, зрозуміти відносини взаємної підпорядкованості цих елементів. Роблячи це, педагоги можуть розробити методи навчання, які використовують ці зв'язки, забезпечуючи цілісний і комплексний підхід до розвитку мовлення.

Для ефективного розвитку мовлення у дітей застосовують дидактичні методи, що являють собою способи спільної діяльності вихователя і дітей, спрямовані на розв'язання завдань мовленнєвого розвитку. Важливу роль у цій роботі відіграють наочні методи, такі як спостереження, екскурсії, екскурсії-огляди, розгляд предметів, картин і зображень, перегляд діафільмів, кінофільмів та телепередач, а також дидактичні ігри з використанням наочних матеріалів.

Використання цих методів відповідає дидактичному принципу наочності, а також наочно-діяльнісному та наочно-образному характеру пізнавальних процесів дошкільників. Успіх дітей у здобутті знань, формуванні комплексних понять і розвитку таких важливих психічних функцій, як сприйняття, пам'ять і мислення, і, як наслідок, покращення їхнього мовлення, значною мірою залежить від того, наскільки різноманітні форми сенсорного введення інтегровані в їхній навчальний досвід.

Значення вербальних методів впливає з їх здатності інтегрувати, розширювати та зміцнювати розуміння дітьми навколишнього середовища, одночасно розвиваючи їхні вербальні навички та вміння. Ці методи охоплюють такі дії, як читання вголос, розповідь літературних творів, запам'ятовування поезії, участь у дискусіях, розповідання історій та переказ оповідань. Використовуючи словесні методи, діти покращують свою здатність сприймати значення мови та застосовувати знання, не покладаючись на наочні посібники. Ця здатність засвоювати нову інформацію за допомогою слухових засобів дозволяє дітям вийти за межі безпосереднього чуттєвого досвіду, тим самим значно розширюючи їхні можливості навчання та полегшуючи перехід знань до більш абстрактних рівнів розуміння та організації [12].

Розглянувши основні методи розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку за рекомендаціями А. Богуш і Н. Гавриш, можна виділити кілька основних прийомів і підходів для використання в старших дошкільних групах. Зокрема, для виховання звукової культури мовлення ці фахівці пропонують різноманітні стратегії та педагогічні прийоми.

Так, серед прийомів навчання провідне місце посідають: артикуляція звуків, імітація правильної звуковимови, зразок мовлення вихователя, відображене та сумісне мовлення, доручення, ігрові прийоми.

До прийомів підвищення звукової культури мовлення відносяться дидактичні ігри, вправи, динамічна діяльність, розповідання, що включає звуконаслідування. Інші методи передбачають декламування віршів, вправляння в артикуляції за допомогою скоромовок, використання лічилок, аналіз звуків у словах за допомогою картинок і участь у настільних іграх, призначених для аналізу звуків. Ці підходи особливо ефективні в старших групах при навчанні складів, будови речень і наголосів.

Вчені вважають, що основними методами виховання звукової культури мовлення є дидактичні ігри та вправи, які вдосконалюють усі її компоненти. Для розвитку мовленнєвого дихання рекомендується проводити дидактичні вправи, такі як здування з долоні пелюсток, шматочків паперу, маленьких кульок, вати та пушинок кульбаби.

Методика роботи зі словниковим запасом у дітей старшого дошкільного віку включає різноманітні методи і прийоми. Незважаючи на новітні підходи, система лексичних вправ, розроблена Є. Тихеєвою, залишається актуальною в сучасних дошкільних закладах. Дослідження показали, що ігрові вправи значно спрощують процес ознайомлення дітей з багатозначними словами та омонімами [10].

У старшій групі вихователі прагнуть заохочувати і активізувати вживання раніше знайомих дітей образної мови. Для виховання граматичної точності мовлення використовуються різноманітні методи, зокрема дидактичні ігри та вправи, розповідання історій із навмисним використанням потенційно помилкових слів, наочні посібники, наприклад малюнки, переказ літературних творів, декламування віршів, створення розповідей на основі подані вчителем тематичні групи слів.

Гра є основним способом для дошкільнят досліджувати світ. Залучаючись до різноманітних ігор, діти здійснюють певні дії, які сприяють

розвитку їх мовлення, що, у свою чергу, збагачує саму гру. Під час цих занять дошкільнята чітко формулюють свої дії, отримують чітке розуміння своєї поведінки та визначають її за допомогою мови. Використовуючи слова як засіб спілкування, вони можуть ефективно передати свої думки та емоції. Таким чином, гра сприяє динамічному та збагаченому зв'язку у мовленні. У взаємозв'язку ігрової діяльності та мовленнєвої виконуються певні функції, що наведені на рис. 1.2.

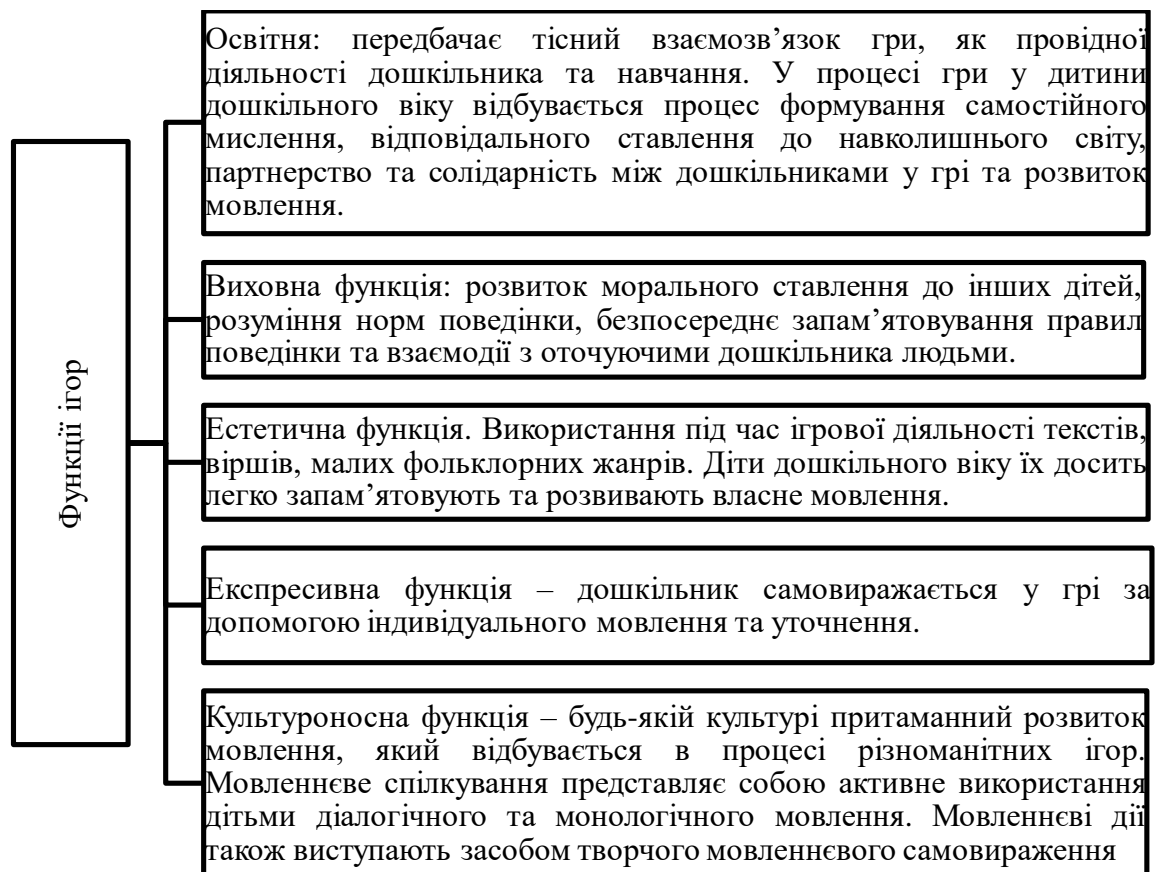

Рис. 1.2 Функції ігор

Джерело: сформовано автором на основі [35, 42]

Також художня творчість відіграє вирішальну роль у стимулюванні та зміцненні граматичних структур. Для підвищення граматичної точності мовлення старших дошкільників ефективним прийомом є моделювання, яке передбачає використання зорових уявлень. Ці моделі допомагають дітям концептуалізувати структуру об'єктів і зв'язки між ними, підтримуючи таким чином їхнє розуміння та застосування граматичних форм [42, с. 281].

Останнім часом у методичній літературі з'явився новий метод — лінгвістична казка. За визначенням К. Крутій, лінгвістична казка є розповіддю, зміст якої орієнтований на ознайомлення дітей з лінгвістичними термінами у зрозумілій для них формі, а також спрямований на розвиток мовного чуття.

Так, на думку В. О. Сухомлинського саме казка є найкращим засобом розвитку мовлення. Він говорив: «Через казкові образи у свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками; воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів – живою реальністю мислення. Під впливом почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дитини, – неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови як певного ступеня людського мислення і мови» [24, с. 113].

З раннього віку дітей можна навчати моделюванню за допомогою кольору та величини. Наприклад, можна використовувати відомі казки, такі як «Колобок» або «Рукавичка». Діти швидко засвоюють принцип вибору умовних заміників персонажів і займаються цією діяльністю з великим інтересом. Окрім казок, для роботи можна вибирати емоційно-насичені дитячі вірші, оповідання та твори малих фольклорних жанрів.

У середньому дошкільному віці діти ознайомлюються з різноманітними формами казок, у тому числі зосередженими на соціальних сценаріях і байках про тварин. Вони вчаться розпізнавати знайомих героїв казки на ілюстраціях і пов'язувати цих героїв із змістом оповідання. Дітей навчають описувати та розмірковувати над значенням казкових сценаріїв, відповідати на запитання, засновані на розповіді, розпізнавати повторювані фрази та яскраві вирази, а також розпізнавати мораль, що лежить в основі казки.

Основним завданням у роботі з дітьми цього віку є навчити їх самостійно розповідати та переказувати казки чи інші літературні твори, створювати власні історії. Використання схематичних моделей допомагає дітям поступово розвивати вміння розповідати спочатку окремі епізоди, а потім всю розповідь, а також відточувати навички складання історії. Вибір

методу моделювання залежить від цілей уроку. На цьому етапі діти в основному займаються графічними моделями, що зображують предмети і дії. Ці наочні підказки використовуються на уроках, спрямованих на переказ оповідань або заучування віршів. Під час заняття корисно надавати готові графічні моделі, а у вільний час заохочувати дітей створювати власні діаграми. Після спеціалізованого навчання діти середнього дошкільного віку набувають таких навичок:

- самостійно переказувати казки, використовуючи ілюстрації, репродукції картин, схеми, моделі та символічні знаки;
- застосовувати у мовленні виразні образні фрази;
- розпізнавати казкових персонажів за описом, загадками та ілюстраціями;
- використовувати вербальні та невербальні засоби мовлення під час відтворення епізодів казки.

Для дітей старшого дошкільного віку завдання з розвитку мовлення значно ускладнюються. У цьому віці дітей учать складати творчі розповіді на запропоновану педагогом тему або за власним задумом [16].

Приєм до формування зв'язного мовлення має бути спрямований на вдосконалення як діалогічного, так і монологічного спілкування дітей. Використання словесних інструкцій є високоефективною стратегією розвитку діалогічного мовлення та навчання нормам розмовного етикету. Крім того, важливий аспект цього методу полягає в тому, що дитина надає словесний звіт після виконання заданого завдання, що ще більше зміцнює її комунікативні здібності.

Ефективно розвивати діалогічне мовлення дітей можна шляхом створення цілеспрямованих сценаріїв мовлення. Цього можна досягти за допомогою наочних посібників, таких як ретельно підібрані тематичні зображення або послідовності зображень. На заняттях зі старшими дошкільниками основним прийомом стає залучення до бесіди. Постановка пробних запитань і презентація завдань мають вирішальне значення для цієї

вікової групи. Крім того, чіткі інструкції, що визначають послідовність, правила та ключові моменти бесіди, допомагають спрямувати увагу дітей. Важливим прийомом організації та вдосконалення розуміння дошкільнят є використання педагогом узагальнення для закріплення їхніх знань [24].

Отже, було проведено аналіз методів та прийомів розвитку зв'язного мовлення дітей в дошкільному віці. Зважаючи на різні особливості даного віку, було розглянуто найбільш часті рекомендації або ж активності, такі як читання казок, різного роду ігри, коментування або приговорювання щоденних справ. Кожен із даних методів має свої особливості, проте всі вони є досить ефективними.

РОЗДІЛ 2.

НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

2.1. Використання ігор у розвитку мовлення

Для оцінки використання ігор у розвитку мовлення дітей було обрано 4 методики, які дозволяють оцінити сформованість розвитку зв'язного мовлення дітей, а також врахувати думки батьків, щодо даного питання. Для діагностики було обрано 10 вихованців ЗДО №1 «Північне саяво» міста Миколаїв, а також їх батьків.

Щодо завдань, які надавалися дітям (Додаток Б), перше завдання «Складіть розповідь з картинок» полягає у вивченні вміння дітей відтворювати послідовність розгортання сюжету за картинками. Під час гри вихователь пропонує дитині роздивитися набір із 3-4 сюжетних картинок, кладе першу картинку і пропонує викласти їх в порядку прогнозованого розгортання сюжету. Наступне завдання – «Склади речення за малюнком». Головна мета даного завдання – вивчити вміння дітей складати речення за окремими сюжетними малюнками. У процесі даної діяльності вихователь показує сюжетний малюнок з довільним зображенням і пропонує дитині скласти за ним речення. Третє завдання – «Перекажи улюблену казку». Головне завдання даного спостереження полягає у вивченні вміння дітей передавати зміст улюбленої або відомої казки. Під час виконання даного завдання вихователь пропонує дитині пригадати і розказати свою улюблену казку. Останнє завдання – «Скласти історії за наданим початком». Дане завдання допомагає визначити вміння дітей продовжувати історії. У процесі виконання необхідно почати розповідати історію і зупинитися на певному місці, а закінчуватиме історію дитина. Відповідно до проведеного дослідження оцінка мовленнєвого розвитку відбувається за такими критеріями:

- послідовність викладу – чи дитина логічно і послідовно викладати свої думки;

- повнота висловлювання – чи використовує дитина повні речення для опису подій або об'єктів;
- граматична правильність – чи дотримується дитина правил граматики та синтаксису?;
- словниковий запас – чи використовує дитина різноманітні слова для вираження своїх думок?;
- зв'язність мовлення – чи вмє дитина створювати зв'язні та логічні висловлювання?;

Кожне завдання оцінювалось від 0 до 5 балів. Відповідно по балу за виконання кожного з критеріїв.

За результатами спостереження робиться висновок про рівні розвитку дітей:

- 20 – 13 балів – високий рівень;
- 12 – 7 балів – середній рівень;
- до 6 балів – низький.

Результати дослідження наведені у Додатку Б.

Узагальнивши отримані результати під час спостереження можна відобразити у таблиці (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Розподіл отриманих результатів спостереження за дітьми

Рівень	Результат	
	осіб	%
низький	2	20
середній	4	40
високий	4	40
разом	10	100

Джерело: сформовано автором

Зважаючи на отримані дані, варто відзначити, що жодна дитина не отримала найвищій бал. Серед тих вихованців, результати яких відповідають високому рівню, більшість отримали порогові тобто мінімальні значення. Також 2 дітей відповідають низькому рівню, відповідно до даного

спостереження. Для них наявні проблеми та складнощі із словниковим запасом, діти допускають помилки у формулюванні слів, не можуть виловити свою думку, або передати зміст, також вони допускають граматичні помилки тощо. Також можна відобразити отримані результати за допомогою графіку, відповідно до кількості балів, які отримала кожна дитина.

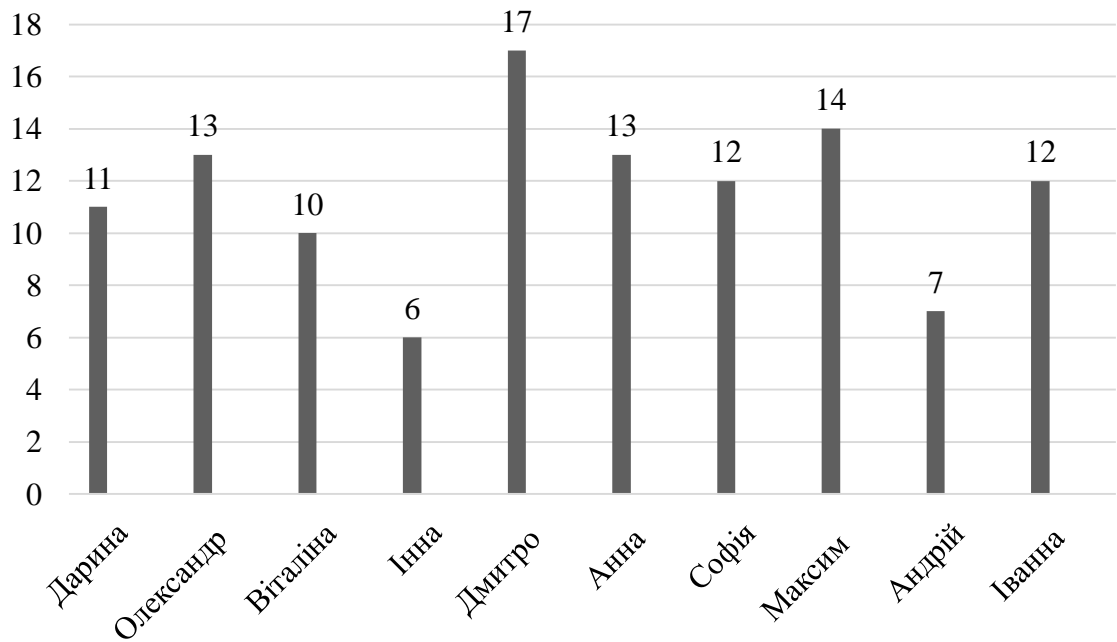

Рис. 2.1 Результати спостереження за дітьми

Джерело: сформовано автором

Отримані результати засвідчують, що існує певна проблема, щодо мовленнєвого розвитку дітей, тому надалі важливо розглянути сучасні та інноваційні методи, щодо покращення зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

2.2. Технології та інноваційні підходи

Ідучи в ногу з часом добре використовувати інноваційні технології за допомогою яких заняття стають цікаві та насичені, а життя веселіше і казковіше.

Сучасні лінгвісти наголошують на двох ключових вимірах зв'язного мовлення: по-перше, процес самостійної побудови зв'язного висловлювання,

по-друге, результат цієї вербальної діяльності — сам текст. Це включає в себе кілька етапів, включаючи визначення теми, планування структури оповіді, вибір відповідних мовних засобів, подачу історії та оцінку кінцевого продукту. Важливо визначити ефективний підхід, який би підтримував збалансований розвиток обох сторін зв'язного мовлення дошкільників. Одним з перспективних методів у цьому плані є застосування прийомів, спрямованих на активізацію та стимулювання дитячої творчості. Особливо ефективним видається використання технології Storyline у закладах дошкільної освіти, оскільки вона допомагає визначити пріоритет всебічного розвитку зв'язного мовлення дошкільника.

Варто зазначити, що Storyline є гнучкою і відкритою концепцією, яка потребує від вихователя ретельного планування та чіткого розуміння освітнього процесу. Кожен елемент цієї концепції представляє собою модуль, який можна впроваджувати як на заняттях, так і під час різних режимних моментів. Тривалість реалізації модулів може варіюватися: від кількох годин до кількох днів або навіть місяців, що забезпечує адаптацію до конкретних освітніх цілей і потреб дітей.

Розглянемо поетапне впровадження інноваційної технології Storyline. На початковому етапі планування модуля обирається ключова тема, навколо якої буде побудована історія, що складається з низки епізодів. Важливо, щоб тема відповідала двом вимогам: по-перше, була співзвучною з освітньою програмою, а по-друге, відповідала віковим особливостям та інтересам дітей.

Вихователь при цьому створює поетапну схему дій, яка допомагає розробляти різні епізоди історії, сприяючи розвитку мовленнєвих навичок у дітей. Важливо враховувати, що епізоди повинні бути пов'язані з реальним життєвим досвідом дошкільників, оскільки це допомагає створювати повноцінну й логічно завершену історію.

Компоненти Storyline: герой/герої → локація (місце/місця дії) → час (темпоральні характеристики) дії → подія/події.

Структура модулю Storyline (рис. 2.2):

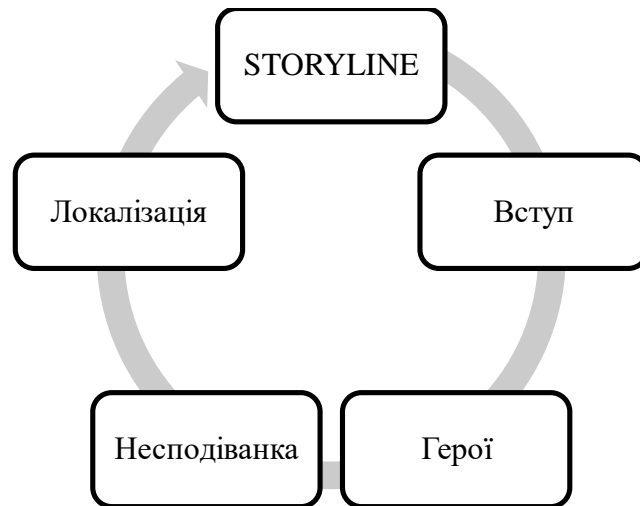

Рис. 2.2 Структура модулю Storyline

Джерело: сформовано автором [43].

Під час розробки модуля надзвичайно важливо мати чітке розуміння послідовності завдань, оскільки кінцевою метою є створення зв'язної історії (тексту), що складається з тематично пов'язаних епізодів, які містять елементи несподіванки, зберігаючи логічне завершення. Такий підхід підкреслює унікальність технології Storyline, відрізняючи її від традиційних методів навчання мови та розвитку мовлення. Крім того, вихователь повинен переконатися, що кожен епізод розроблений таким чином, щоб розвивати низку мовленнєвих умінь і навичок, а також заохочувати різноманітні форми взаємодії та співпраці між дітьми.

Інноваційний підхід, застосування елементів несподіванки та інтриги щодо подальшого розвитку подій стають потужним мотиваційним стимулом для дітей, спонукаючи їх до активної творчості в мовленнєвій діяльності та розвитку креативного мислення.

Кожен епізод історії має починатися з відкритих ключових запитань, які спонукають до роздумів. Цей етап є одним із найскладніших і найважливіших у плануванні та реалізації інноваційної технології Storyline. Метою цих запитань є не оцінка чи закріплення раніше набутих знань, ані отримання «правильних» відповідей. Натомість ці запитання є містком між уявою дитини та досвідом реального світу, сприяючи розвитку творчого мислення. Відкриті

ключові запитання призначені для використання попередніх знань і особистого життєвого досвіду дитини, заохочуючи природну цікавість і мотивуючи її самостійно вирішувати завдання.

Такі питання можна сформулювати так, щоб дітям потрібно приймати та обґрунтовувати свої рішення, наприклад: «Що варто зробити зараз?»; «Чого ви очікуєте від подорожі?»; «Які речі потрібно взяти?» тощо. У такий спосіб діти стають співучасниками подій, дослідниками і мають вплив, через вплітання у фабулу власних ідей, на подальший розвиток історії [43].

Перш за все варто відзначити, що у дошкільних навчальних закладах на заняттях з розвитку мовлення доцільно використовувати такі інноваційні методи навчання, як «Мікрофон», «Робота в парах», «Мозковий штурм» та інші.

В основі дошкільної освіти в Україні духовний розвиток виділяється як життєво важливий аспект розвитку дитини. Це включає не лише набуття знань, але й здатність творчо застосовувати набутий досвід, регулювати особисті досягнення, поведінку та діяльність. Впровадження цих технологій дозволяє дітям ефективно залучати навчальний контент, творчо підходити до завдань і виховувати повагу до різних думок, активно слухаючи інших. Завдяки моделюванню та вирішенню когнітивних і життєвих сценаріїв діти збагачують свій пізнавальний досвід, розвивають конструктивні стосунки в групі, виховують дух діалогу та виховують цінування краси рідної мови [2].

Процес оволодіння мовою та розвитку мовленнєвих навичок у дитини є своєрідним зануренням у культурний спадок народу, його спосіб мислення, світогляд та уявлення про майбутнє. Мовне навчання не лише спрямоване на засвоєння слів і граматики, а й формує здатність розуміти інших, враховувати контекст спілкування, а також глибше осмислювати зміст повідомлень і текстів.

Методологічною основою педагогічного досвіду складають сучасні інноваційні технології пов'язані з розвитком мовлення дітей старшого дошкільного віку:

- використання методу мнемотехніки у навчанні розповідання дітей дошкільного віку;
- використання мнемотаблиць та мнемодоріжок в розвитку мови дошкільників;
- переказ казок за допомогою карток Проппа;
- нетрадиційні засоби розвитку мовлення та творчості малюків: ігри із сухим басейном;
- засоби арт-терапії.

Мнемоніка, або мнемотехніка – набір методів, які сприяють полегшенню процесу запам'ятовування і значно збільшують обсяг пам'яті шляхом створення додаткових асоціативних зв'язків. Ці техніки особливо важливі для дошкільного віку, оскільки діти краще сприймають та запам'ятовують інформацію через наочні образи, а не через суто вербальні інструкції.

Використання карток Проппа також допомагають у процесі мовленнєвого розвитку. Перед тим, як розпочати створення казок за допомогою карт, слід організувати підготовчі ігри, у яких діти зможуть познайомитися між собою та освоїти всі функції казкових персонажів. Важливо також провести роботу над виготовленням карт. Спочатку можна використовувати сюжети з різних книг у вигляді ілюстрацій. Згодом варто переходити до більш стислих сюжетів-схем. Розробка схематичних образів не лише можлива, а й бажана спільно з дітьми, адже символи, які вони самостійно вигадують, краще запам'ятовуються. Робота з картами Проппа може бути різноманітною: можна зосередитися на шести основних функціях і поступово додавати нові, що сприятиме підтримці інтересу у дітей.

Чудовим варіантом для мовленнєвого розвитку є сухий басейн. Цей метод можна адаптувати для підтримки будь-якого аспекту розвитку мови. Наприклад, щоб допомогти дітям оволодіти граматичними структурами, в басейн можна помістити парні іграшки різного розміру. Потім дитині доручають знайти як великий, так і маленький предмет, наприклад, великий м'яч і маленький м'яч, або великий будинок і маленький будинок тощо. Щоб

розширити словниковий запас, до басейну можна додати різних тварин, і дитина повинна спочатку знайти всіх домашніх тварин, а потім диких, а потім назвати їх. Цей підхід можна застосувати для посилення розуміння будь-яких узагальнюючих понять.

Арт-терапія є також сучасним методом допомоги дошкільникам у розвитку мовлення. Однією з ключових переваг включення арт-терапії в роботу з дітьми старшого дошкільного віку є можливість розкриття творчого потенціалу. Використовуючи символічну мову та залучаючи тіло дитини до творчого процесу, арт-терапія сприяє глибокому зв'язку між емоціями та вираженням. Крім того, це надає унікальну можливість створити середовище емоційної близькості, взаєморозуміння та прийняття в терапевтичному просторі через створення візуальних образів. Цей метод не тільки підтримує емоційне дослідження, але й покращує всебічний розвиток дитини.

Таким чином, розвиток мовлення в ранньому дитинстві відіграє ключову роль у формуванні особистості дитини в дошкільному віці. Ступінь виховання цієї сфери психіки безпосередньо впливає на соціально-когнітивний розвиток дитини – охоплює потреби, інтереси, знання, здібності та базові навички, а також інші психічні риси, які сприяють особистому розвитку. Використання різноманітних інноваційних прийомів і технологій у роботі з розвитку мовлення з дошкільниками дає помітний прогрес. Діти не лише покращують знання мови, але й відчують значний прогрес у дрібній моториці, що закладає міцну основу для їхніх майбутніх успіхів у навчанні.

2.3. Роль родини у розвитку зв'язного мовлення

Роль родини у розвитку зв'язного мовлення дитини дошкільного віку є надзвичайно важливою, оскільки батьки та інші члени родини є першими і найвпливовішими прикладами для дитини.

Родина створює перше мовне середовище, в якому дитина починає вивчати мову. Від того, наскільки різноманітною і насиченою мовою буде це середовище, залежить темп і якість мовленнєвого розвитку дитини. Діти

активно наслідують мовленнєві зразки дорослих. Регулярна комунікація з батьками допомагає дитині вивчати граматичні структури, нові слова та конструкції, а також формувати навички зв'язного мовлення.

Зважаючи на такі особливості, родина може сприяти розвитку зв'язного мовлення через спільне читання книг, обговорення подій дня, перегляд фільмів чи картинок, а також через розмови на різноманітні теми. Це розширює словниковий запас дитини і вчить її формулювати власні думки.

Під час комунікації важлива емоційна підтримка родини, яка допомагає дитині відчувати себе впевнено. Це сприяє активній мовленнєвій діяльності, адже дитина не боїться робити помилки, намагаючись висловитися. Батьки можуть стимулювати дитину ставити запитання та відповідати на них, розповідати історії, описувати події, що також сприяє розвитку зв'язного мовлення.

Таким чином, роль родини полягає не лише в забезпеченні мовленнєвого прикладу, але й у підтримці, заохоченні та розвитку комунікативних здібностей дитини через постійну взаємодію та емоційну близькість.

Так, серед батьків вихованців ЗДО №1 «Північне саяво» міста Миколаїв було проведено опитування (Додаток В). Відповідно отримані дані можна також розподілити на рівні обізнаності батьків розвитку мовлення їх дітей. Так оцінювання відповідей наведено у таблиці.

Таблиця 2.2

Результати опитування батьків

Номер запитання	Варіанти відповідей та бали			
	а	б	в	г
1	3	2	1	0
2	3	2	0	0
3	3	2	1	0
4	2	2	1	3
5	3	2	1	0
6	3	2	1	0
7	3	2	1	0
8	3	2	1	0
9	3	2	1	0
10	3	2	1	0

Джерело: сформовано автором

Відповідно розподіл рівнів можливий за такими балами:

- високий рівень 21 – 29 балів;
- середній рівень 11 – 20 балів;
- низький рівень до 10 балів.

Найпростішим методом для вдосконалення мовлення дитини є спілкування, тобто ведення діалогів на буденні теми допомагає покращити сформованість готовності дитини до спілкування. Відповідно до результатів опитування 50% батьків досить часто спілкуються зі своїми дітьми, натомість 40% лише інколи і 10% досить рідко. Результати представлені на рис. 2.2

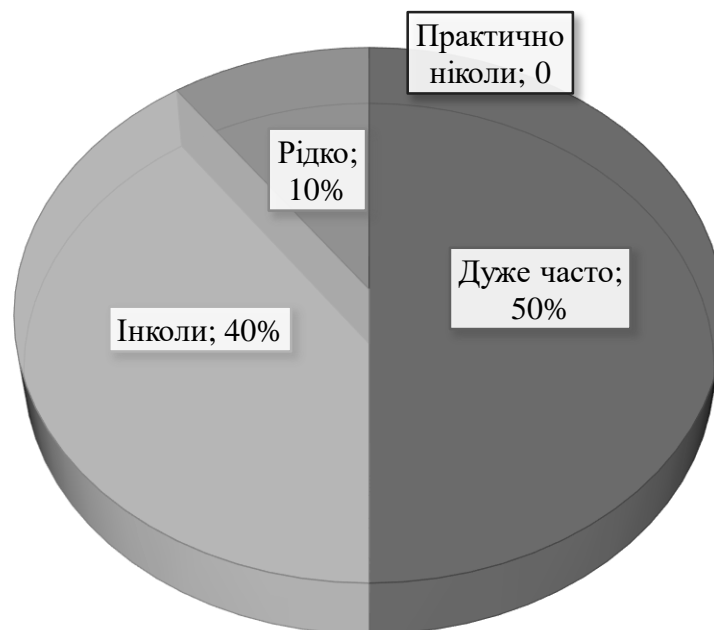

Рис. 2.2 Результати опитування батьків, відповіді на запитання «Як часто Ви ведете діалог з дитиною вдома?»

Джерело: сформовано автором

Також важливим методом є читання. Ставлення сучасних батьків до даного методу мовленнєвого розвитку також досить варіюється. Більш детально результати можна відобразити графічно.

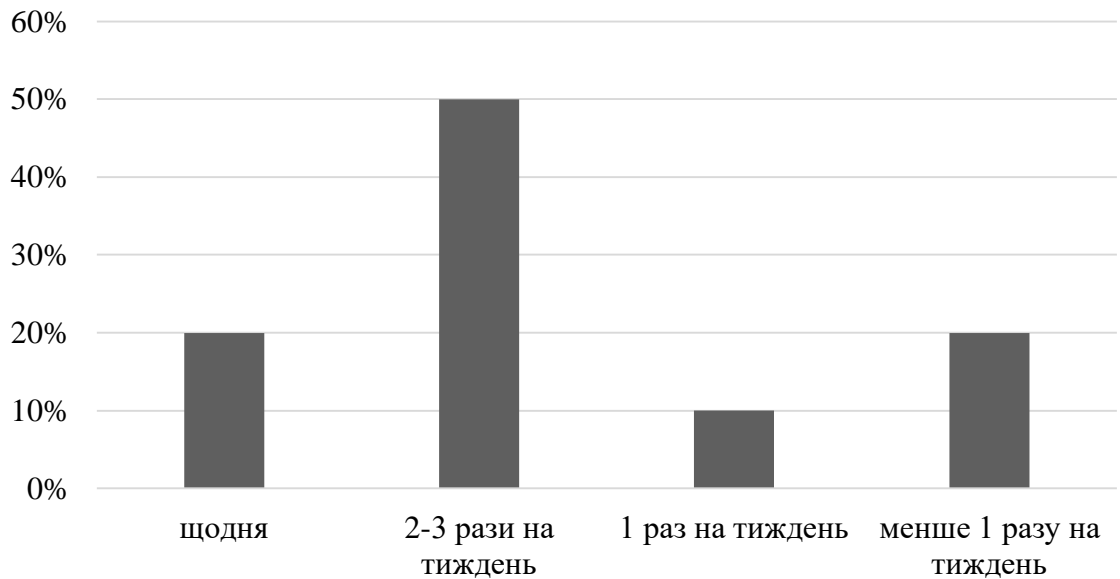

Рис. 2.3 Результати опитування батьків, відповіді на запитання «Як часто Ви читаєте дитині книги?»

Джерело: сформовано автором

Так, наприклад, лише 20% батьків читають своїй дитині щодня, у той час як інші 50% переважно читають 2-3 рази на тиждень. 10% батьків обирають книгу лише близько 1 разу на тиждень, у той час як решта 20% майже не читає своїм дітям, або ж читають менше 1 разу на тиждень.

Щодо стимулювання розвитку мовлення дитини все ж досить багато батьків обирають перегляд мультиків – 30%. Жоден із батьків не надав перевагу спеціальним вправам. Результати опитування наведені на рис.

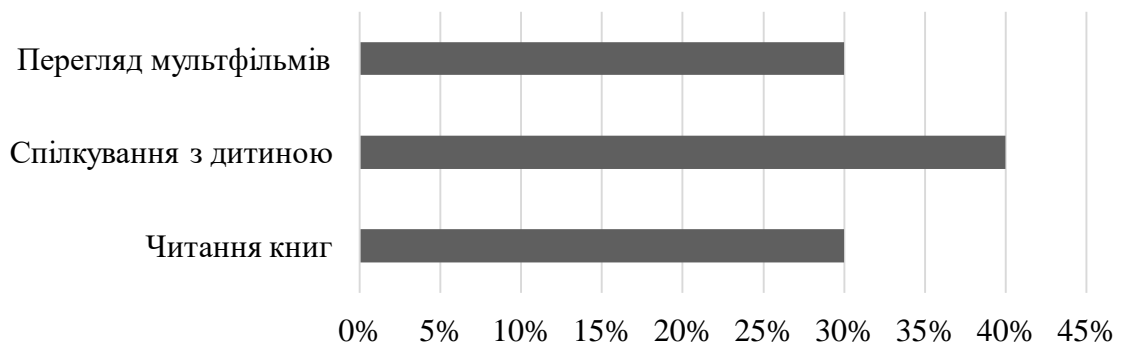

Рис. 2.4 Результати опитування батьків, відповіді на запитання «Яким чином Ви стимулюєте розвиток мовлення дитини вдома?»

Джерело: сформовано автором

Окрім аналізу окремих відповідей, доречно також розглянути розподіл батьків на рівні.

Таблиця 2.3

Розподіл батьків за рівнями розвитку зв'язного мовлення дітей

Рівень	Результат	
	осіб	%
низький	1	10
середній	6	60
високий	3	30
разом	10	100

Джерело: сформовано автором

Зважаючи на низьку або посередню обізнаність батьків щодо різних способів розвитку мовлення дітей важливо розглянути такі рекомендації та вправи.

Залучення батьків до організації дидактичних ігор включає проведення тематичних свят, створення навчальних матеріалів, а також використання цих ігор у домашніх умовах. Це сприяє активізації мовленнєвої діяльності дітей, мотивуючи їх до переказу знайомих текстів, складання власних історій або відтворення улюблених епізодів з казок, що допомагає зміцнити мовленнєві та комунікативні навички.

Залучення дітей до взаємодії із їх оточенням та розширення їхнього словникового запасу має відбуватися через гру. Досліджуючи об'єкти, читаючи оповідання, розглядаючи ілюстрації, розглядаючи іграшки чи беручи участь у розвиваючих іграх і вправах, важливо зосередитися на визначенні й обговоренні назв об'єктів і явищ разом із їхніми характеристиками. Заохочення дітей описувати ці особливості під час гри розвиває їхню здатність порівнювати та класифікувати подібні об'єкти, використовуючи відповідні загальні терміни. Проводячи мовні ігри та вправи, важливо, щоб вони були короткими, стимулюючими та зосередженими на розвитку сприйнятливості до мовного контексту, одночасно розвиваючи навички контролю свого мовлення та слухання мовлення співрозмовника.

У старших вікових групах домінують словесні ігри, які варто активно впроваджувати в освітній процес. Ці ігри поєднують слова та дії, дозволяючи дітям поглиблювати свої знання про навколишні предмети й відкривати нові аспекти їх використання. У словесних іграх діти самостійно виявляють ознаки подібності та відмінності між об'єктами, класифікують їх за різними характеристиками, описують предмети та впізнають їх за описом, акцентуючи увагу на ключових рисах. Такі ігри не лише покращують зв'язне мовлення, але й розвивають увагу, кмітливість і швидкість реакції, сприяючи загальному інтелектуальному зростанню.

Щоб такі ігри для дітей були цікавими та корисними, слід поєднувати розвиток мовлення і гри. Діти, захоплені грою, не помічають того, що вони вчаться. Для батьків пропонуються у процесі гри поставити такі уточнюючі питання. Так, наприклад доречно запропонувати гру з яблуками. Дитині (або дітям) показують яблуко і ставлять запитання: «Яблуко яке? – солодке, соковите, кругле, велике, блискуче, стигле, запашне, жовте, важке, вимите, і т. д. Виграє той, хто називає останнє слово. Той, хто придумав таке слово – відкушує шматочок яблука». Оскільки після цього, можна запропонувати намалювати яблуко і розфарбувати кольоровим олівцем.

Наступна гра «Згадай казку», яка була продовженням попередньої гри. Дитині ставлять наступне запитання: «У яких казках згадуються яблука? Дитина називає казки, «Білосніжка і сім гномів» і ін. Після цього просять переказати або розказати ключові моменти згаданої казки. А якщо дитина згадала і переказала казку, то отримувала яблуко.

У подальшому пропонується порівняти два яблука. Наприклад, одне яблуко жовте, а інше – червоне; одне солодке, а інше – кисле; у одного коричневе насіння, а у другого – біле; одне велике, а друге маленьке і т. д. У подальшому пропонується для порівняння і два різних фрукта (яблуко і апельсин).

Найпростіша гра, у яку з легкістю можна грати вдома всією сім'єю – гра «Магазин». Під час дидактичної гри «Магазин» у дітей відбувався

взаємозв'язок мовної та ігрової діяльності. Дорослий має забезпечити дружнє взаєморозуміння, викликати позитивні емоції, впевненість в собі. Таки досить простих, зрозумілих, але у той же час корисних та повчальних ігор дуже багато.

Отже, за результатами проведеного дослідження – спостереження за дітьми, а також опитування батьків, було встановлено, що необхідним є покращення мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Тому було запропоновано ряд рекомендацій для розвитку зв'язного мовлення дітей. Серед таких методів можна виокремити метод мнемотехніки у навчанні розповідання дітей дошкільного віку, переказ казок за допомогою карток Проппа, ігри із сухим басейном, засоби арт-терапії тощо. Також визначено основні рекомендації для батьків.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження автор дійшов до наступних висновків:

- Досліджено основні поняття та визначення. Мова виступає як «канал зв'язку», який не тільки сприяє обміну інформацією про різні позамовні аспекти життя, але також діє як засіб розуміння світу, просуваючись від конкретних чуттєвих переживань до абстрактного концептуального мислення. Було розглянуто різні точки зору, щодо трактування поняття «зв'язне мовлення». Головним обов'язком педагогів є допомога дітям в оволодінні зв'язним мовленням, тим самим готуючи їх до навчальних вимог школи. На успішність дитини в школі суттєво впливає її володіння зв'язним мовленням, що є невід'ємною частиною розвитку її інтелекту, самосвідомості, виховання таких якостей, як творчість, ініціативність, компетентність. Встановлено, що поняття «зв'язне мовлення» відноситься як до діалогічної, так і до монологічної форм мовлення. Було розглянуто різні форми, кожна з яких має свої особливості.

- Розглянуто вікові особливості розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Весь процес мовленнєвого розвитку можна поділити на етапи, такі як домовленнєвий, початкове виникнення мовлення, вербальний етап. Коли діти досягають останніх етапів дошкільного віку, їхній словниковий запас значно розширюється. Вони починають розуміти значення більш складних слів і демонструють бажання збільшувати свій словниковий запас, прагнучи зрозуміти нові терміни. Для виховання зв'язного мовлення дошкільників вихователі використовують різноманітні методи і прийоми. У процесі мовленнєвого розвитку дитини звукове спілкування зароджується в онтогенезі. Одночасно дітей необхідно навчати різноманітній мовленнєвій діяльності, зокрема правильному виконанню окремих мовленнєвих актів, дій, операцій. Суттєвим розвитком у дошкільнят є поява плануючої та регулюючої

функцій мовлення. На цьому етапі діти починають складати розповіді за планом і можуть передбачити свою майбутню мовленнєву діяльність.

– Визначено методи та прийоми розвитку зв'язного мовлення в дошкільному віці. Серед ключових форм та методів можна виокремити різноманітні види дитячої діяльності, такі як господарські та домашні завдання, фізична праця, відпочинок на свіжому повітрі, є ефективними методами для розширення словникового запасу та розвитку мовних навичок. Домашні справи, зокрема, пропонують унікальні переваги з освітньої точки зору. Найефективнішим способом активізації розвитку зв'язного мовлення є системний підхід. Цей підхід передбачає ретельний відбір і гармонійну інтеграцію різноманітних стратегій, спрямованих на вдосконалення та поглиблення навчання зв'язного мовлення як цілісної сукупності взаємопов'язаних елементів. Для ефективного розвитку мовлення у дітей застосовують дидактичні методи, що являють собою способи спільної діяльності вихователя і дітей, спрямовані на розв'язання завдань мовленнєвого розвитку. Важливу роль у цій роботі відіграють наочні методи, такі як спостереження, екскурсії, екскурсії-огляди. Крім цього, важливу роль відіграє гра. Саме гра є найбільш природньою діяльністю для дитини. Також доречно використовувати казки для розвитку мовлення.

– Проаналізовано використання ігор у розвитку мовлення. Для проведення дослідження використання ігор у розвитку мовлення дітей було обрано 4 методики, які дозволяють оцінити сформованість розвитку зв'язного мовлення дітей, а також врахувати думки батьків, щодо даного питання. Для діагностики було обрано 10 вихованців ЗДО №1 «Північне саяво» міста Миколаїв, а також їх батьків, які працюють з даною групою дітей. Кожне завдання оцінювалось від 0 до 5 балів. За результатами спостереження робиться висновок про рівні розвитку дітей: високий, середній, низький. Таким чином, відповідно до отриманих даних, варто відзначити, що жодна дитина не отримала найвищій бал. На основі отриманих результатів встановлено, що існує певна проблема, щодо мовленнєвого розвитку дітей.

- Досліджено технології та інноваційні підходи. Для серед найпоширеніших інноваційних методів навчання, можна виокремити такі як «Мікрофон», «Робота в парах», «Мозковий штурм» та інші. Особливо ефективним видається використання технології Storyline у закладах дошкільної освіти, оскільки вона допомагає визначити пріоритет всебічного розвитку зв'язного мовлення дошкільника. Варто зазначити, що Storyline є гнучкою і відкритою концепцією, яка потребує від вихователя ретельного планування та чіткого розуміння освітнього процесу. Також використовують методи мнемотехніки у навчанні розповідання дітей дошкільного віку, використання мнемотаблиць та мнемодоріжок в розвитку мови дошкільників, переказ казок за допомогою карток Проппа, нетрадиційні засоби розвитку мовлення та творчості малюків: ігри із сухим басейном, засоби арт-терапії тощо.

- Визначено роль родини у розвитку зв'язного мовлення. Саме родина створює перше мовне середовище, в якому дитина починає вивчати мову. Від того, наскільки різноманітною і насиченою мовою буде це середовище, залежить темп і якість мовленнєвого розвитку дитини. На основі проведеного дослідження із батьками вихованців ЗДО №1 «Північне сяйво» міста Миколаїв було встановлено, що існує низька або посередня обізнаність батьків щодо різних способів розвитку мовлення дітей, тому було запропоновано деякі рекомендації та вправи. Так, родина може сприяти розвитку зв'язного мовлення через спільне читання книг, обговорення подій дня, перегляд мультфільмів чи картинок, а також через розмови на різноманітні теми. Батькам також пропонується залучати дітей до ігор з комунікаційними елементами. У словесних іграх діти самостійно виявляють ознаки подібності та відмінності між об'єктами, класифікують їх за різними характеристиками, описують предмети та впізнають їх за описом, акцентуючи увагу на ключових рисах. Такі ігри не лише покращують зв'язне мовлення, але й розвивають увагу, кмітливість і швидкість реакції, сприяючи загальному інтелектуальному зростанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова О. П. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». Київ: ТОВ «МЦФЕР». 2019. 488с.
2. Бабанюк Т. В. Інноваційні методи формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Корекційна педагогіка*. 2023. №10. С. 25 – 27.
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). URL: <https://vseosvita.ua/test/bazovyi-komponent-doshkilnoi-osvity-nova-redaktsiia-2021-roku241300.html>
4. Барсуковська Г. О. Модель логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. *Суспільство та національний інтерес*. 2024. №4(4). С. 234–247.
5. Білан І. О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль «Мандрівець». 2017. 257с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 704 с.
7. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. *Дошкільне виховання*. 2020. № 6. С.3-5.
8. Борисова Л. І. Сучасні підходи до розвитку зв'язного мовлення у дітей. URL: <http://sadi-marinka.in.ua/2018/10/22/suchasni-pidhody-do-rozvytku-zvyaznog/>
9. Велько С. М. Використання технології «едьютейнмент» на заняттях пізнавального циклу з дітьми старшого дошкільного віку. *Методичний посібник / укладач*. Запоріжжя, 2019. 139 с.
10. Вітренко В. В. Підготовка майбутніх вихователів до впровадження сучасних технологій мовленнєвого розвитку дітей дошкільного

віку. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів, докторантів, молод. учених, Харків, 13 трав. 2021 р. С. 71 – 73.

11. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навч.-метод. посіб. Київ: Шкільний світ, 2015. 120 с.

12. Горбунова Н. В., Калімуллина О. А. Портрет дошкільника: ретроспектива, тенденції. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2019. № 63-64.

13. Дворецька В. П. Розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення *Нової української школи: компетентнісний підхід* : збірник наукових праць. Житомир: ФОП «Н.М. Левковець», 2019.С. 135 – 137.

14. Дяченко В. О. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. 2018. №15. С. 69 – 73.

15. Іщенко Л. В. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови. Умань: Жовтий, 2013. 138 с.

16. Іщенко Л. В. Художнє слово як засіб мовленнєвої готовності дітей до школи. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1269/1/ХУДОЖНЄ%20СЛОВО%20ЯК%20ЗАСІБ.pdf>

17. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: монографія. Київ : Фенікс, 2018. 497 с.

18. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностикорозвивальний комплекс. Київ: Слово, 2016. 386 с.

19. Кардаш І. М. Зв'язне мовлення як складник комунікативної готовності старших дошкільників до навчання у школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. №70. С. 64 – 69.

20. Кобзева І. М. Інноваційні підходи в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. *The XVII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice»*, May 03 – 06, 2022, Tokyo, Japan. С.615 – 624.

21. Козачінер О. С. Розвиток зв'язного мовлення дітей за допомогою логоказок. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. №80. С. 49 –54.

22. Колеснік К. О. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Вісник Донбаського державного педагогічного університету*. 2022. №10. С. 104 – 113.

23. Кривошея Т. М. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами художньої картини: інтеграція мовленнєвої та образотворчої діяльностей. *Науково-методичне забезпечення проблем навчання, виховання і розвитку учнів у закладах дошкільної, початкової та середньої освіти*. 2024. №71. С. 82 – 90.

24. Кривченко В. В. Роль казки в розвитку зв'язного мовлення дошкільника. Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології: *Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 22–23 листопада 2019 року). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. С. 113 – 116.

25. Крутій, К. Л., Деснова, І. С., Блашкова, О. М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. № 8(346) Ч.1, С. 16–28.

26. Кузьмишина Л. В. Проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. *Освітній фокус*. 2024. №6 (23). С. 15 – 16.

27. Логоша Б. О. Особливості розвитку зв'язного мовлення у дошкільнят. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*. Збірник

матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. 2022. С.421 – 424.

28. Луцан Н. І. Розвиток зв'язного мовлення дошкільників в мовленнєво-ігровій діяльності: лінгводидактичний аспект. *Наука і освіта*. 2018. № 10. С. 119-122.

29. Мамічева О. В. Розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення у процесі ігрової діяльності. 2023. С. 447 – 452. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/GLOBAL-SCIENCE-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-2-4.11.23.pdf#page=447>

30. Мельник Аспекти формування способів міркування у дітей старшого дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2023. №1. С. 31 –39.

31. Натяжко І. М. Використання інноваційних методик та технологій у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. С. 97 – 102. URL: http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/4888/1/зБІРНИК_СТ_УД.%20КОНФ.%202023-97-101.pdf

32. Нікіренкова А. Ю. Формування зв'язного мовлення у дітей як провідна проблема сучасної дошкільної освіти. *Дошкільна педагогіка. Інноваційна педагогіка*. 2021. №22. С.103 – 107.

33. Огнев'юк В. О. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина. Київ, 2016. 304 с.

34. Падасевич І. В. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобом сюжетних картин. *Педагогіка*. 2019. №5. С.60-66.

35. Полєвікова О. Б., Шурда Ж.І. Мовленнєва особистість у лінгводидактичному просторі дошкільця. *The 12th International conference «Science and society»* (June 7, 2019) Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada. 2019. P.77-87.

36. Попова І. О. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами віртуальної екскурсії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. №71. С. 214 –220.

37. Похила С. Роль дитячої прози в мовленнєвому розвитку дитини. *Українська дитяча література: здобутки й перспективи розвитку: матеріали I Регіональної студентської науково-практичної конференції* (м. Вінниця, 2 квітня 2019 р.) Вип. 1. Вінниця: ВДПУ. С. 125-131.
38. Раштун А. В. Інноваційні підходи до використання картини в роботі з дітьми (за методикою Н.Гавриш). *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць*. Житомир: ФОП Левковець, 2022. Ч.1. С. 187 – 191.
39. Савчин О. В. Інноваційні підходи авторської педагогічно-мотиваційної технології формування у дітей старшого дошкільного віку умінь будувати розповіді всіх типів. *Інноваційні технології в дошкільній освіті*. 2021. С.196 – 201. URL: <https://preschool-conference.com/index.php/conference/article/view/43/43>
40. Савчин О. М. Формування у дітей п'ятирічного віку умінь створювати розповіді усіх типів. Зб. наук. роб. «*HUMANITARIUM*» 2018. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.): Педагогіка. С.122 -130.
41. Сапатюк Г. В. Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. *Дошкільна освіта*. 2019. №15. С. 88 – 91.
42. Тараненко А. В. Мовленнєво-ігрова діяльність як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Збірник наукових статей учасників Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, магістрів та молодих науковців «*Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку*» (23 жовтня 2020 року). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020.С. 281 – 284.
43. Фенко М. О. STORYLINE як інноваційна технологія розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. №58. С. 366 – 372.
44. Яворська С. В. Системний підхід до розвитку зв'язного мовлення дітей у закладах дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. №7 (91). С. 141 – 151.

ДОДАТКИ

Додаток А

Порівняння особливостей мовленнєвого розвитку відповідно до програм дошкільного розвитку «Я у світі», «Дитина», «Українське дошкілля»

Назва програми	Особливості мовленнєвого розвитку	Рекомендації мовленнєвого розвитку
«Я у світі»	Освітня лінія для молодших дошкільників – Дитина встановлює зв'язок між словом і предметом. Вона активно освоює мову: від розуміння одичної схожості переходить до ширших і точніших узагальнень (за допомогою того самого слова виражає різні значення). Розуміння мовлення виходить за межі конкретної побутової ситуації. Дитина розуміє слова, що означають стать та вік людини. Словниковий запас поповнюється словами, пов'язаними із власною життєдіяльністю. Цей процес має не лише пізнавальний характер	Розвиток фонематичного слуху, звуковимови. Правильна вимова всіх голосних та приголосних звуків, крім шиплячих [ж], [ч], [ш], [щ] та сонорного звука [р]; Словниковий запас має включати всі частини мови, окрім дієприслівників і прислівників; дитина називає словами відомі рослини, тварин; наслідує звуки тварин та природи; вживає слова, пов'язані з орієнтуванням у часі, що вказують на місцезнаходження природних об'єктів у просторі відносно себе; Грамматичні вміння полягають у побудові речення з трьох і більше слів; Комунікативне мовлення проявляється мовленнєву активність не лише з близькими людьми, а й з іншими дорослими та дітьми;
	Освітня лінія для середніх дошкільників – Розширення кола спілкування дитини й урізноманітнення її діяльності створюють передумови для інтенсивного розвитку мовлення. Основні функції мовлення в цьому віці — повідомлення, соціального зв'язку, впливу на людей. За допомогою мовлення дитина висловлює свої думки, коментує власні дії, прагне впливати на поведінку інших, вдається до планування дій та розподілу ігрових ролей. Мовлення дитини четвертого-п'ятого років життя збагачене такими невербальними засобами комунікації, як усмішка, сміх, виразні рухи, пози, жести, міміка.	Дитина вмє диференціювати близькі фонемі; регулює силу голосу відповідно до ситуації; володіє оптимальним темпом мовлення, говорить помірно, чітко, не поспішаючи; правильно вживає наголоси у словах, дотримується норм літературної вимови; розрізняє на слух наявність певного звука у слові, добирає слова, що починаються на певний звук; Словниковий запас. Правильно використовує багатозначні та узагальнювальні слова; добирає антоніми, синоніми. Умє утворювати нові граматичні форми за допомогою суфіксів, префіксів від різних частин мови; легко утворює форми однини й множини; умє будувати прості речення (переважно починає словами «потім», «там», «ось», «ще», «як це» тощо), складносурядні речення зі сполучними словами, речення з прямою мовою; володіє навичками узгодження підмета і присудка в

	<p>Освітня лінія для старшого дошкільного віку – педагог керується тим, що дитина має добре розвинений фонематичний слух, уважно прислухається до звуковимови;</p> <p>легко помічає і виправляє помилки як у мовленні інших, так і власному;</p> <p>завдяки зміцненню м'язів мовленнєвого апарату правильно вимовляє звуки рідної мови, звертає увагу на випадки неточної вимови звуків [р], [ш], [ж], [ч], [г] та звукосполучень [щ], [дж], [дж], що пов'язано зі зміною молочних зубів на постійні; враховує труднощі, які відчуває дитина під час вимови слів зі збігом приголосних.</p> <p>Словниковий запас. Педагог спонукає дитину вживати всі частини мови, слова з абстрактним значенням, що характеризують взаємовідносини між людьми, морально-етичні поняття, узагальнювальні поняття; добирати антоніми й синоніми, багатозначні слова, слова-омоніми, пояснювати переносне значення слів; проявляти інтерес до виконання лексичних вправ; пояснювати смислові відтінки слів.</p>	<p>роді, числі, відмінку; займенника з іменником; правильно вживає іменники з числівниками; уміє утворювати</p> <p>Дитина чітко вимовляє всі звуки рідної мови і звукосполучення відповідно до орфоепічних норм; диференціює фонemi; виявляє неточності у вимові звуків у словах та вживанні наголосу; використовує мовленнєві, інтонаційні та немовленнєві засоби виразності; відповідно до ситуації регулює силу голосу (голосно, тихо, пошепки) та темп мовлення. Словниковий запас. Володіє прийомами словозміни та словотворення; під час порівняння та класифікації явищ, предметів навколишньої дійсності вживає узагальнювальні слова, синоніми та антоніми; час від часу вживає слова не лише в прямому, а й переносному значенні; вживає багатозначні слова, фразеологічні звороти, образні вислови, елементи усної народної творчості; диференціює «приємні» та «неприємні» слова і правильно добирає мовленнєві засоби для вираження емоційно-ціннісного ставлення до інших. Граматичні уміння. Вживає різні частини мови — іменники, дієслова, займенники, прикметники, прийменники; граматичні форми рідної мови згідно із законами й нормами граматики (рід, число, відмінок, дієвідміна, клична форма тощо), змінює слова за відмінками, особами, числами, у часі; узгоджує слова у фразах згідно з мовними нормами;</p>
Українське дошкільля	<p>Освітня лінія для молодших дошкільників – розвиток мовленнєвого слуху та моторики артикуляційного апарату.</p> <p>Виробляти чітку дикцію, здійснювати підготовку до вимови складних звуків (ш, ж, ч, щ), вчити використовувати засоби інтонаційної виразності мовлення.</p>	<p>Збагачення словника новими словами сприяння засвоєння раніше невідомих слів і нових значень слів, які є в лексиконі дітей. Забезпечення засвоєння значень слів і їх доречне вживання відповідно до контексту висловлювання, ситуації, в якій відбувається спілкування. Активувати словник застосування дітьми слів у різних мовленнєвих ситуаціях. Вчити культуру мовлення.</p>
	<p>Освітня лінія для середніх дошкільників – розвиток мовленнєвого дихання та фонетичне сприйняття звуків мови. Удосконалення моторики артикуляційного</p>	<p>поповнювати та уточнювати словниковий запас, вчити правильно вживати слова відповідно до ситуації, забезпечувати подолання розриву</p>

	<p>апарату. Розвиток інтонаційної виразності мовлення. Удосконалення правильної вимови всіх звуків рідної мови тощо.</p>	<p>між активним і пасивним словником, порівнювати предмети, вчити суттєві ознаки.</p>
	<p>Освітня лінія для старшого дошкільного віку – розвиток звукової виразності мовлення, удосконалення артикуляції звуків, диференціація подібних за звучанням звуків, ознайомлення дітей із новими словами, ознайомлення із складною будовою слова.</p>	<p>Збагачувати кількісний склад лексичними, раніше невідомими словами, а також збільшувати словниковий запас за рахунок засвоєння дітьми нових значень слів, що вже наявні в їхньому лексичному запасі. Сприяння якісному засвоєнню лексики, що виявляється у поглибленому розумінні значення й у смислових відтінках слів і словосполучень, в умінні узагальнювати.</p>
Дитина	<p>Молодша група («Малютко») Виховувати бажання спілкуватися рідною мовою. Сприяти збагаченню, якісному засвоєнню та активізації словника. Розвивати діалогічне та монологічне мовлення, звукову культуру мовлення. Формувати навички культури мовлення: слухати не перебиваючи, говорити у міру голосно і не поспішаючи, звертатися до співрозмовника зі словами ввічливості, дивитися в очі співрозмовникові.</p>	<p>Розвивати уміння слухати і розуміти мовлення вихователя: будувати відповідь адекватно до поставленого запитання, вчити ставити запитання дорослим та одноліткам на запропоновану тему: «Давай познайомимось», «Моя домашня адреса», «Розмова по телефону», «Про іграшки» тощо</p>
	<p>Середня група («Чомусики») Удосконалювати звукову культуру мовлення: розвивати мовленнєвий слух та правильне дихання, силу голосу; уточнювати, закріплювати правильну вимову звуків рідної мови; розвивати інтонаційну виразність мовлення; формувати елементарне усвідомлення звукового складу мови. Сприяти розвитку словника: збагачувати лексику новими, раніше невідомими словами, образними виразами, тощо Формувати граматичну правильність мовлення: спонукати до вживання різних типів речень, дотримуючись граматичного ладу мовлення; граматично правильно узгоджувати слова у роді, числі й відмінку.</p>	<p>Продовжувати вчити самостійно будувати відповідь згідно із запитаннями різного типу: констатації (Хто? Що? Де? Який?), причинно-наслідкові (Як? Чому? Навіщо?); відповідати на запитання загадок; вчити культурі спілкування; привчати у розмові з дорослими, однолітками вживати слова ввічливості. Спонукати до постановки запитань різного типу (пошукові, запитання, що стимулюють до виявлення внутрішнього емоційного стану співрозмовника), до мовленнєвої та пізнавальної активності. Формувати уміння будувати діалог в уявних сюжетних ситуаціях («У транспорті», «У магазині», «У гостях», «У театрі» тощо) та в іграх як мовними, так і немовними засобами (погляд, міміка, жести, рухи); емоційно сприймати й відгукуватися на театральні вистави та інсценівки у виконанні дорослих (співчувати, співпереживати разом з акторами, дякувати).</p>

	<p>Розвивати зв'язне мовлення: відповідати на запитання, ставити їх співрозмовникам; учити переказувати казки, складати невеликі оповідання, спираючись на чуттєвий досвід; мовленнєву та пізнавальну активність.</p>	
	<p>Старша група «Фантазери-мрійники» Продовжувати виховувати любов до рідної мови. Формувати культуру мовного спілкування. Виховувати звукову культуру мовлення. Сприяти лексичному розвитку — збагачувати й активізувати словник дітей назвами предметів, якостей, дій, антонімами, епітетами, омонімами, скоромовками, загадками, приказками, прислів'ями; сприяти поглибленому розумінню значення і смислових відтінків слів і словосполучень, оволодінню узагальненнями; уточненню значення слів, засвоєнню їх багатозначності; активізації словника у різних мовленнєвих ситуаціях. Удосконалювати граматичну правильність мовлення — правильно вживати форми слів та сполучати їх в різних типах речень. Розвивати зв'язне мовлення — учити доречно відповідати на різні види запитань, звертатися із запитаннями; в розмові із співрозмовником чітко, точно, зрозуміло для інших виражати свої думки, прохання, наміри, бажання у ввічливій формі. Формувати вміння користуватися різноманітними способами спілкування — словесними, мімічними, пантомімічними залежно від життєвої ситуації; запам'ятовувати та переказувати казки, оповідання, складати різні види розповідей; розвивати мовленнєву та пізнавальну активність, спонукати до словесної творчості.</p>	<p>Розвивати вміння починати, підтримувати розмову, будувати різні форми діалогу. Привчати слухати співрозмовника незалежно від міри своєї прихильності до нього; вправляти у налагодженні стосунків, спонукати звертатися із запитаннями, виявляти ініціативу в діалогах, полілогах (етичного характеру: «Про ввічливість», «Про дружбу», «Бережи свої та громадські речі» тощо; пізнавального характеру: «Меблі», «Одяг і взуття», «Тварини», «Рослини», «Професії», «Транспорт» тощо). Підтримувати інтерес дітей до спілкування з однолітками в різних видах діяльності; продовжувати вчити відтворювати діалог дійових осіб в рухливих, із співом та діалогами, народних, творчих іграх (іграх-драматизаціях, інсценуваннях, театралізованих), в уявних сюжетних ситуаціях; сприяти засвоєнню етичних способів налагодження стосунків із партнерами по грі чи сцені (допомагати одне одному, вступати у діалог, помічати та називати акторські чи режисерські уміння одне одного); привчати творчо та доречно застосовувати для цього різноманітні способи с</p>

<p>«Дослідники» Сприяти удосконаленню звукової культури мовлення. Продовжувати сприяти лексичному розвитку. Привести увагу до мови як особливого явища; викликати інтерес до розмаїття мов, розповісти, що українська мова є державною мовою в Україні, виховувати любов до рідної мови, повагу до державної та інших мов. Сприяти удосконаленню граматичної правильності мовлення, правильному вживанню форм слів та їх сполучуваності; удосконаленню структури речень і словосполучень, активному використанню різних типів речень. Спонукаючи бути уважними до свого навчання, продовжувати виробляти звичку правильно висловлюватись. Продовжувати розвивати зв'язне мовлення: підтримувати бажання вести розмову, звертатись із запитаннями до однолітків та дорослих, виявляти знання етичних норм спілкування, користуючись різноманітними способами залежно від життєвої ситуації; розповідати, спираючись на чуттєвий досвід, переказувати, складати власні загадки, казки й оповідання, образні описи. Заохочувати організацію дітьми театралізованих ігор та лялькових вистав за участю дорослих та без їх участі (вихователь може виступати у ролі читця)</p>	<p>Продовжувати вчити культури мовлення в ході розмови: робити правильний вибір інтонації при розмові з дорослими та однолітками (ввічливої, серйозної, жартівливої тощо); звертатися на ім'я та по батькові у кличній формі до дорослого, на ім'я до товариша; вживати слова ввічливості; звертатися із проханням, побажанням, пропозицією; висловлювати подяку, вибачатися тощо; підтримувати бажання спілкуватися з дорослими й однолітками, спираючись на чуттєвий досвід у діалогах, полілогах («Київ — столиця України», «Моя рідна Україна», «Ким я хочу бути», «Про школу» тощо); говорити чітко, виразно, в нормальному темпі, творчо та доречно застосовуючи мовні та немовні засоби виразності; сприяти розвитку уваги, мислення, пізнавальної й мовленнєвої активності.</p>
---	---

Обстеження зв'язного мовлення

1. «Скласти розповідь з картинок»

Мета: вивчити вміння дітей відтворювати послідовність розгортання сюжету за картинками.

Обладнання: набір сюжетних картинок.

Опис завдання: вихователь пропонує дитині роздивитися набір із 3-4 сюжетних картинок, кладе

першу картинку і пропонує викласти їх в порядку прогнозованого розгортання сюжету.

Інструкція: розглянь картинки. Подумай, що було спочатку, а що потім. Яку картинку ти покладеш другою? Третьою?

Якщо дитина має труднощі допоможуть уточнюючі питання «Що ти бачиш на картинці? Хто там намальований? Що вони роблять?»

2. «Склади речення за малюнком»

Мета: вивчити вміння дітей складати речення за окремими сюжетними малюнками.

Обладнання: сюжетні малюнки.

Опис завдання: вихователь показує сюжетний малюнок з довільним зображенням і пропонує дитині скласти за ним речення.

Інструкція: роздивися малюнок і склади за ним речення.

3. «Перекажи улюблену казку»

Мета: вивчити вміння дітей передавати зміст знайомої казки.

Обладнання: текст казки.

Опис завдання: вихователь пропонує дитині пригадати і розказати свою улюблену казку.

Інструкція: пригадай і розкажи свою улюблену казку.

4. «Скласти історії за наданим початком»

Мета: вивчити вміння дітей продовжувати історії.

Опис завдання: Почніть розповідати історію і зупиніться на певному місці.

Завдання: «А тепер продовжи цю історію».

Очікувані відповіді: Дитина повинна продовжити історію логічно, додаючи свої власні елементи.

Критерії оцінки

Послідовність викладу: Чи дитина логічно і послідовно викладати свої думки.

Повнота висловлювання: Чи використовує дитина повні речення для опису подій або об'єктів.

Граматична правильність: Чи дотримується дитина правил граматики та синтаксису.

Словниковий запас: Чи використовує дитина різноманітні слова для вираження своїх думок.

Зв'язність мовлення: Чи вміє дитина створювати зв'язні та логічні висловлювання.

Результати спостереження за дітьми

Ім'я	Завдання	Виконання критерії					Загальна сума балів	Рівень
		пос лід овн ість вик лад у	пов нот а вис лов лю ван ня	гра мат ичн а пра вил ьні сть	сло вни ков ий зап ас	зв' язн ість мов лен ня		
Дарина	1. «Скласти розповідь з картинок»	+	-	+	+	+	11	середній
	2. «Склади речення за малюнком»	-	-	-	+	-		
	3.«Перекажи улюблену казку»	+	-	+	+	-		
	4. «Скласти історії за наданим початком»	-	+	+	+	-		
Олександр	1. «Скласти розповідь з картинок»	+	-	-	+	+	13	високий
	2. «Склади речення за малюнком»	-	-	+	+	+		
	3.«Перекажи улюблену казку»	+	+	-	+	+		
	4. «Скласти історії за наданим початком»	-	-	+	+	+		
Віталіна	1. «Скласти розповідь з картинок»	+	+	-	+	-	10	середній
	2. «Склади речення за малюнком»	-	+	-	-	-		
	3.«Перекажи улюблену казку»	+	+	-	+	+		
	4. «Скласти історії за наданим початком»	-	-	+	-	+		

Інна	1. «Скласти розповідь з картинок»	-	+	-	-	-	6	низький
	2. «Склади речення за малюнком»	-	+	-	-	+		
	3.«Перекажи улюблену казку»	-	-	-	-	-		
	4. «Скласти історії за наданим початком»	+	-	+	-	+		
Дмитро	1. «Скласти розповідь з картинок»	+	+	-	+	+	17	високий
	2. «Склади речення за малюнком»	+	+	+	+	+		
	3.«Перекажи улюблену казку»	+	+	+	-	+		
	4. «Скласти історії за наданим початком»	+	+	+	-	+		
Анна	1. «Скласти розповідь з картинок»	+	-	+	-	+	13	високий
	2. «Склади речення за малюнком»	+	-	+	+	-		
	3.«Перекажи улюблену казку»	+	+	-	+	-		
	4. «Скласти історії за наданим початком»	+	+	-	+	+		
Софія	1. «Скласти розповідь з картинок»	+	+	-	-	+	12	середній
	2. «Склади речення за малюнком»	+	+	+	-	-		
	3.«Перекажи улюблену казку»	+	+	+	+	-		
	4. «Скласти історії за	+	+	-	-	-		

	наданим початком»							
Максим	1. «Скласти розповідь з картинок»	+	+	-	-	+	14	високий
	2. «Склади речення за малюнком»	-	+	+	-	+		
	3.«Перекажи улюблену казку»	-	+	+	-	+		
	4. «Скласти історії за наданим початком»	+	-	+	+	+		
Андрій	1. «Скласти розповідь з картинок»	+	-	+	-	-	7	низький
	2. «Склади речення за малюнком»	-	+	-	-	-		
	3.«Перекажи улюблену казку»	-	+	+	-	+		
	4. «Скласти історії за наданим початком»	-	+	-	-	-		
Іванна	1. «Скласти розповідь з картинок»	+	+	-	+	+	12	середній
	2. «Склади речення за малюнком»	+	-	+	-	+		
	3.«Перекажи улюблену казку»	+	-	+	-	-		
	4. «Скласти історії за наданим початком»	+	-	+	-	+		

Анкета для батьків «Розвиток зв'язного мовлення дітей»

1. Як часто Ви ведете діалог з дитиною вдома?

- а) Дуже часто
- б) Інколи
- в) Рідко
- г) Практично ніколи

2. Чи помічаєте Ви поліпшення в зв'язності мови дитини протягом останнього часу (6 місяців)?

- а) Так, значно покращилось
- б) Так, трохи покращилось
- в) Ніяких змін
- г) Здається, мова погіршилась

3. Як часто Ви читаєте дитині книги?

- а) Щодня
- б) 2-3 рази на тиждень
- в) 1 раз на тиждень
- г) Рідше ніж 1 раз на тиждень

4. Яким чином Ви стимулюєте розвиток мовлення дитини вдома?

- а) Читання книг
- б) Спілкування з дитиною
- в) Перегляд мультфільмів
- г) Виконання спеціальних завдань

5. Чи здатна Ваша дитина висловити свої думки в зрозумілій формі для інших?

- а) Завжди

- б) Часто
- в) Рідко
- г) Майже не може

6. Як часто Ваша дитина вигадує власні історії або грає в рольові ігри?

- а) Дуже часто
- б) Інколи
- в) Рідко
- г) Практично ніколи

7. Чи заохочуєте Ви дитину до участі в розповіданні історій або переказі прочитаного?

- а) Так, регулярно
- б) Інколи
- в) Рідко
- г) Практично ніколи

8. Чи помічаєте Ви труднощі у дитини з послідовним викладом думок під час розповіді?

- а) Немає труднощів
- б) Невеликі труднощі
- в) Відчутні труднощі
- г) Дуже важко дається послідовна розповідь

9. Як часто Ви запитуєте дитину про її думки або враження після перегляду мультфільму чи прочитання книги?

- а) Щодня
- б) Кілька разів на тиждень
- в) Рідко

г) Практично ніколи

10. Чи підтримуєте Ви бажання дитини ставити питання і вести діалоги?

а) Завжди підтримую

б) Часто підтримую

в) Рідко підтримую

г) Не підтримую